

9. Мельник Л.Г. Экономика развития. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 662 с.
10. Маноilenko O.B. Механізми антикризового управління в корпоративному секторі економіки. – К.: НАДУ, 2006. – 352 с.
11. Золотые страницы: лучшие примеры внедрения сбалансированной системы показателей: [Сб. статей] / Сост. М.Горский, А.Гершун. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2008. – 416 с.
12. Острейковский В.А. Анализ устойчивости и управляемости динамических систем методами теории катастроф. – М.: Высшая школа, 2005. – 328 с.
13. Акимова Т.А. Теория организаций. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 367 с.
14. Теория системного менеджмента / Под общ. ред. П.В.Журавлева, Р.С.Сегодова, В.Г.Янчевского. – М.: Экзамен, 2002. – 512 с.
15. Трауни Э. Экономическое поведение и институты: Пер. с англ. – М.: Дело, 2001. – 408 с.
16. Механизмы управления эколого-экономическими системами / Под ред. акад. С.Н. Васильева. – М.: Изд-во физ.-матем. лит-ры, 2008. – 244 с.
17. Новиков Д.А. Теория управления организационными системами. – М.: МПСИ, 2005. – 584 с.

Отримано 15.04.2010

УДК 330.131.7

Л.Г.ЧЕКАНОВА, канд. екон. наук, К.Д.ХРИПЛИВЕЦЬ
Харківська національна академія міського господарства

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЕКТНИХ РИЗИКІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГАЛУЗІ

Розглянуто види проектних ризиків, визначено критерії ідентифікації та основні види проектних ризиків.

Рассмотрены виды проектных рисков, определены критерии идентификации и основные виды проектных рисков.

The types of project risk are considered, criteria for identification and basic types of project risks are analyses.

Ключові слова: проектний ризик, систематичний ризик, несистематичний ризик, ризик учасників проекту.

На сучасному етапі розвитку економіки процес реалізації інвестиційних проектів здебільшого відбувається в умовах невизначеності й ризику, тому актуальним є виявлення й ідентифікація ризиків, проведення аналізу і оцінки ризиків проекту, вибір методів управління, розробка й вживання заходів для зниження цих ризиків, контроль і оцінка результатів впроваджуваних заходів.

Під ризиком у проектному менеджменті розуміють імовірність певного рівня втрат фірмою частини своїх ресурсів або недоотримання доходів, або появу додаткових витрат під час реалізації проекту [1].

Проектний ризик – це сукупність ризиків, які передбачають за-

грозу економічній ефективності проекту, що має місце у негативному впливі різних чинників на потоки грошових коштів. Даному ризику властиві такі особливості.

1. Інтегрований характер. Ризик реального інвестиційного проекту є сукупним поняттям, що інтегрує в собі численні види конкретних інвестиційних ризиків. Тільки на основі оцінки цих конкретних видів можна визначити сукупний рівень ризику інвестиційного проекту.

2. Об'єктивність прояву. Проектний ризик є об'єктивним явищем у функціонуванні будь-якого підприємства, що здійснює реальне інвестування. Він супроводжує реалізацію практично всіх видів реальних інвестиційних проектів, у яких би формах вони не здійснювалися. Хоча низка параметрів проектного ризику залежить від суб'єктивних управлінських рішень щодо проектів, об'єктивна його природа має незмінну тенденцію.

3. Постадійні особливості на різних стадіях здійснення інвестиційного проекту. Можуть виникати непередбачені ознаки проектного ризику внаслідок зміни умов на стадіях: передпроектній, інвестиційній, експлуатаційній та ін. Цей чинник ускладнює визначення сукупного проектного ризику.

4. Високий рівень зв'язку з комерційним ризиком. Інвестиційний прибуток за проектом формується, як правило, на стадії його експлуатації, тобто у процесі операційної діяльності підприємства. Відповідно формування позитивного грошового потоку за проектом відбувається безпосередньо у сфері товарного ринку і прямо пов'язане з ефективністю та ризиком комерційної діяльності підприємства. Це визначає високий ступінь взаємозв'язку проектного ризику з комерційним ризиком виробництва.

5. Висока залежність від тривалості життєвого циклу проекту. Цей чинник часу має істотний вплив на загальний рівень проектного ризику, оскільки залежить від тривалості проекту.

6. Високий рівень коливання рівня ризику за подібними (типовими) проектами. Рівень проектного ризику, навіть для однотипних реальних інвестиційних проектів одного і того ж виробництва, не є незмінним і коливається залежно від місцевих умов: природно-кліматичних, геополітичних, інженерно-комунікаційних тощо.

7. Відсутність достатньої інформаційної бази для оцінки рівня ризику. Унікальність параметрів кожного інвестиційного проекту та умов його здійснення не дозволяє використовувати у широкому розумінні економіко-статистичні, аналогові та деякі інші методи оцінки рівня проектного ризику.

8. Відсутність надійних ринкових індикаторів, що використовують-

ться для оцінки рівня ризику. Якщо у процесі фінансового інвестування підприємство може використовувати систему індикаторів фондового ринку, то на сегментах інвестиційного ринку, пов'язаного з реальним інвестуванням, такі індикатори відсутні. Це знижує можливості одержання надійної оцінки ринкових чинників у розрахунках рівня проектних ризиків.

9. Суб'єктивність оцінки. Незважаючи на об'єктивну природу проектного ризику як економічного явища, основний оцінювальний його показник – рівень ризику – має суб'єктивний характер. Ця суб'єктивність, тобто нерівнозначність оцінки даного об'єктивного явища, пояснюється розбіжністю повноти й достовірності інформації, що використовується, кваліфікацією інвестиційних менеджерів, їх досвіду у сфері проект-менеджменту та іншими чинниками [2].

В Україні широко використовується «типова» класифікація проектних ризиків, подана у Методичних рекомендаціях з підготовки інвестиційних проектів, до реалізації яких залучатимуться іноземні інвестори, затверджених колегією Мінекономіки України, протокол №7/16 від 19.12.1994 р., відповідно до якої всі проектні ризики класифікують за такими ознаками (таблиця) [3]:

Класифікація проектних ризиків

Види проектних ризиків	Характеристика проектних ризиків
1	2
А. Ризики, що стосуються загальної ситуації в Україні	<ul style="list-style-type: none"> - політична нестабільність; - чинна та майбутня правова база для інвестицій; - перспективи економіки в цілому; - фінансова нестабільність; - неможливість конвертування національної валюти у тверду валюту; - труднощі з репатріацією прибутків.
Б. Ризики періоду проектування та будівництва	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ставок за позичкою; - збільшення строку будівництва; - невиконання строків введення в дію виробничих потужностей; - невідповідність проекту специфікації; - невідповідність проектного кошторису і вартості будівництва визначеній сумі інвестицій.
В. Ризики експлуатаційного періоду	<ul style="list-style-type: none"> 1) Виробничі ризики: <ul style="list-style-type: none"> - підвищення поточних витрат; - зрив графіка поставок сировини, матеріалів, устаткування та ін., - нові вимоги до екології; - нестача трудових ресурсів; - зміна умов транспортування.

Продовження таблиці

1	2
	2) Ринкові ризики: - зміна попиту на продукцію; - втрата позицій на ринку; - зміна якісних ознак продукції; - поява конкуруючої продукції; - несвоєчасність виходу на ринок; - звуження ринкової «ніші» для продукції.

Наведена класифікація включає свій набір ризиків залежно від обраного кута зору на проектну діяльність, наявного аналогічного матеріалу з уже реалізованих інвестиційних проектів, а також досвіду спеціалістів, які розробляють матрицю «типових» ризиків проектної діяльності та заходи протидії ним.

З огляду на особливості та причини виникнення існують різноманітні системи класифікації ризиків проектного фінансування, зокрема залежно від обраних критеріїв оцінки:

- за фазами (етапами) проектної діяльності: на передінвестиційній фазі; інвестиційній (будівельній) фазі; фазі пусконаладжувальних робіт; а також операційній (виробничій) фазі;

- за критерієм можливості або неможливості для учасників проектної діяльності впливати на чинники знецінення проекту. З цієї позиції ризики поділяють на внутрішні (ендогенні), які можуть виникати на всіх стадіях та етапах реалізації проекту; зовнішні (екзогенні), до яких відносять політичні та форс-мажорні ризики;

10. Класифікація за критерієм можливості захисту від ризиків: ризики, що страхуються через гарантії, резервні фонди або страхові компанії; ризики, які застрахувати неможливо або надто дорого.

Таким чином, можна вирізнити такі «типові» ризики проектної діяльності: ризик учасників проекту – ризик свідомого або примусового невиконання учасниками своїх обов’язків; ризик перевищення кошторисної вартості проекту; затримка введення проекту в експлуатацію; виробничий ризик – зумовлений технічними або економічними причинами, які означають зростання витрат унаслідок помилкового розрахунку витрат на електроенергію, охорону навколишнього середовища, а також нестатку сировинних запасів та перебоїв в постачанні; ризик, пов’язаний з управлінням; збутові ризики; фінансові ризики; політичні ризики; форс-мажорні ризики.

Ці ризики в кожному конкретному випадку мають визначатися спеціалістами та експертами з урахуванням галузевої належності, масштабів, вибраної технології, країни реалізації та інших специфічних особливостей проекту.

Залежно від механізму підготовки і реалізації проекту виділяють два види ризику, пов'язаного з підготовкою і реалізацією проекту: систематичний і несистематичний.

Систематичний ризик належить до зовнішніх щодо проекту чинників, приміром, стан економіки в цілому, і перебуває поза загальним контролем над виконанням проекту. Прикладами систематичного ризику є також політична нестабільність, умови оподаткування, тобто чинники, пов'язані з діями держави.

Несистематичним є ризик, що безпосередньо стосується проекту. Рівень рентабельності виробництва, період початку будівництва і сам процес будівництва, вартість основного капіталу і продуктивність – усе це є видами несистематичного ризику.

Сучасна практика виокремлює ще декілька класифікаційних ознак проектних ризиків.

За тривалістю дії ризику можуть бути короткостроковими, тобто пов'язаними з фінансовими інвестиціями, що впливають на ліквідні позиції фірми, або довгостроковими, які виникають під час вибору напрямку інвестування.

За мірою впливу на фінансовий стан фірми розрізняють ризики допустимі (пов'язані із загрозою певної втрати прибутку), критичні (пов'язані із можливою втратою очікуваної виручки) і катастрофічні (що виникають у разі втрати усього капіталу фірми і супроводжуються банкрутством).

За можливістю усунення ризику поділяють на недиверсифіковані (що не підлягають усуненню) і диверсифіковані (для яких існують можливі шляхи подолання).

За мірою впливу на зміну реальних активів фірми можна виділити: динамічні – ризики непередбачених змін вартості основного капіталу, що відбуваються внаслідок прийняття відповідних управлінських рішень, ринкових або політичних обставин [4].

Узагальнюючи багатогранність категорії «ризик» та їх різновиди, можна зробити висновок, що для конкретного інвестиційного проекту сутність ризику полягає в ймовірності виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрати очікуваного інвестиційного прибутку в ситуації непевності умов його одержання в кращому випадку, і у гіршому – втрати вкладеного капіталу.

Проектний ризик є подією або низкою випадкових подій, якіносять шкоду інвестиційному проекту. Випадковість або непередбачуваність настання подій означає неможливість точно визначити час та місце виникнення цих збитків. Шкода, заподіяна настанням цих подій, – це погіршення або втрата об'єктом інвестування своїх властивостей.

Об'єктивний аналіз та ідентифікація проектних ризиків сприяють підвищенню ефективності реалізації інвестиційного проекту, збільшують прибуток проекту і зменшують можливі збитки при його реалізації.

Дослідження проектних ризиків, урахування чинників, які їх викликають, та обчислення можливих втрат є найважливішою проблемою, яку має вирішити кожен, хто приймає рішення про вкладання коштів у той чи інший інвестиційний проект.

1. Пересада А.А., Майорова Т.В., Ляхова О.О. Проектне фінансування. – К.: КНЕУ, 2005. – 736 с.

2. Батенко Л.П., Загородніх О.А., Ліщинська В.В. Управління проектами. – К.: КНЕУ, 2003. – 231 с.

3. Методичні рекомендації з підготовки інвестиційних проектів, до реалізації яких залучатимуться іноземні інвестори, затверджених колегією Мініекономіки України, протокол від 19 грудня 1994 р., № 7/16.

4. Верба В. А., Загородніх О. А. Проектний аналіз. – К.: КНЕУ, 2000. – 322 с.

Отримано 26.04.2010

УДК 330.16

В.И.ТОРКАТЮК, д-р техн. наук,
Р.М.КРАМАРЕНКО, А.А.РЯБЬЕВ, С.В.АКСЕНОВА
Харьковская национальная академия городского хозяйства
А.В.ЛЕУНЕНКО

Харьковский государственный технический университет строительства и архитектуры

ОРГАНИЗАЦИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Рассматривается возможность решать проблему устойчивого развития региона на основе управления рисками общественного развития, предложен новый алгоритм принятия решения на региональном уровне управления, который должен быть встроен в организацию управленческого цикла развитием региона.

Розглядається можливість вирішувати проблему сталого розвитку регіону на основі управління ризиками суспільного розвитку, запропоновано новий алгоритм прийняття рішення на регіональному рівні управління, який повинен бути вбудований в організацію управлінського циклу розвитку регіону.

The possibility to solve the problem of sustainable development in the region based on risk management of social development, we propose a new algorithm for deciding on the regional level of government, which must be integrated into the organization of the management cycle development of the region.

Ключевые слова: устойчивое развитие региона, оценка общественной безопасности, затраты на качество жизни, управление риском на региональном уровне управления.